

Стратегія розвитку паліативної допомоги в Україні на 2015–2025 роки

Загальна частина

Забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, визначених Конституцією України, а також виконання Стратегії Сталого розвитку «Україна–2020» щодо впровадження в Україні європейських стандартів життя, Стратегії Державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, вимагають визнати права важкохворих пацієнтів та створити умови для досягнення максимальної якості життя для паліативних пацієнтів усіх вікових категорій.

У 2014 році Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначила, що паліативна допомога – це підхід, що дозволяє поліпшити якість життя пацієнтів (дітей і дорослих) та їхніх сімей, які зіткнулися з проблемами, пов'язаними із захворюванням, що загрожують життю, шляхом запобігання та полегшення страждань за рахунок раннього виявлення, ретельної оцінки та лікування болю та інших фізичних симптомів, а також надання психосоціальної та духовної підтримки. Надання паліативної допомоги засноване на принципі поваги до людської гідності та спрямоване на надання практичної підтримки родинам паліативних пацієнтів.

Обов'язок держави забезпечити доступ до паліативної допомоги всім пацієнтам, незалежно від віку, нозологічної категорії захворювання, соціального статусу, національності, релігійних та політичних переконань, місця перебування тощо. З огляду на постаріння населення та високі демографічні показники смертності, адже щорічно в Україні помирає біля 700 тисяч населення, у тому числі понад 100 тисяч від онкологічних хвороб, зростає потреба в організації та наданні якісної паліативної допомоги. Кількість населення, що потребує паліативної допомоги, становить понад 600 тисяч пацієнтів щорічно, члени їхніх родин також потребують супроводу та підтримки. Тобто щорічно понад 1,5 млн населення потребують паліативної допомоги.

Протягом останніх років досягнуто певного прогресу у сфері надання паліативної допомоги, зокрема прийнято Закон України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги» у частині визначення паліативної допомоги як виду медичної допомоги та організаційних засад її надання, закони України «Про затвердження Загаль-

нодержавної програми боротьби з онкологічними захворюваннями на період до 2016 року», «Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії захворюванню на туберкульоз на 2012–2016 роки», «Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки», які містять питання розвитку паліативного догляду.

Деяко збільшилася поінформованість щодо завдань паліативної допомоги, з'явилися фахівці, що є експертами з паліативної допомоги та вивчили досвід інших країн, прийнято та впроваджуються у життя низка нормативно-правових актів МОЗ та Мінсоцполітики.

На сьогодні в Україні створено 2 центри, 7 хоспісів та понад 60 самостійних відділень паліативної допомоги, що забезпечує доступ до 1500 стаціонарних паліативних ліжок, при рекомендованій ВООЗ потребі у 3500 ліжок. Функціонує лише 7 мобільних служб надання паліативної допомоги вдома для дорослих та дітей. За оцінками експертів, потреба у паліативній допомозі в Україні задоволена лише на 15%.

Водночас відзначається низький рівень поінформованості різних верств населення, органів державної влади та місцевого самоврядування щодо паліативної допомоги, недостатнє нормативно-правове регулювання у сфері надання паліативної допомоги, відсутність системного підходу до організації її надання, міжвідомчої співпраці та інтегрованого підходу у цій сфері з урахуванням пацієнт-орієнтованого підходу.

Ця Стратегія визначає мету, завдання, пріоритети та індикатори становлення та розвитку паліативної допомоги в Україні та відповідає гарантіям держави, взятим відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції про права дитини, та напрямам розвитку, визначеним у Резолюції Шістдесят сьомої сесії Всесвітньої Асамблеї Здоров'я (2014 рік) «Зміцнення системи надання паліативної допомоги як компонента комплексного лікування в системі догляду за хворими».

Принципи реалізації Стратегії

Стратегія ґрунтується на таких принципах:

- пацієнт-орієнтований підхід;
- законність, дотримання прав людини, гуманність та повага до людської гідності;

- відкритість, чесність і координованість системи паліативної допомоги;
- посилення підтримуючих систем охорони здоров'я, соціальної політики, інших;
- постійні наукові та операційні дослідження;
- доступність лікарських засобів для забезпечення високої якості життя паліативних пацієнтів;
- участь громадськості у створенні та функціонуванні системи паліативної допомоги;
- виконання взятих міжнародних зобов'язань.

Мета та завдання реалізації Стратегії

Метою Стратегії є створення системи паліативної допомоги та забезпечення гарантованого доступу до неї пацієнтів усіх вікових категорій, незалежно від місця перебування.

Завдання Стратегії:

1. Посилення поінформованості громадського суспільства щодо питань паліативної допомоги.
2. Забезпечення пацієнт-орієнтованого підходу у паліативній допомозі.
3. Здійснення нормативно-правового регулювання сфери паліативної допомоги.
4. Проведення національної оцінки потреб у паліативній допомозі пацієнтів різних вікових категорій відповідно до місць їх перебування, а також у лікарських засобах, передусім для полегшення болю.
5. Забезпечення планових розрахунків створення мережі спеціальних закладів паліативної допомоги на період 2015–2025 років. Розширення мережі закладів стаціонарного типу «Хоспіс» та центрів/відділень з надання паліативної допомоги, у тому числі для дітей, відповідно до рекомендацій ВООЗ, а також мережі мобільних служб з надання паліативної допомоги вдома, служби сестринської опіки, денних служб паліативної допомоги інших організаційних форм.
6. Забезпечення фінансування надання паліативної допомоги з різних джерел. Розробка та забезпечення функціонування обласних, районних, міських програм з розвитку паліативної допомоги із залученням сталого фінансування;
7. Розробка та затвердження, відповідно до принципів ВООЗ, стандартів і клінічних протоколів надання паліативної допомоги пацієнтам усіх вікових категорій; стандартів соціальних послуг.
8. Забезпечення інтегрованого підходу та встановлення порядку взаємодії між різними відомствами, що причетні до надання паліативної допомоги, задля досягнення максимальної якості життя паліативних пацієнтів та їхніх рідних.

9. Забезпечення наявності в Україні та доступності широкого асортименту знеболюючих засобів (сиropи, пластирі, таблетовані форми, спреї та ін.) для пацієнтів різних вікових категорій.

10. Створення системи державної підтримки виробників ліків та аптек, які провадять діяльність, пов'язану із обігом наркотичних, психотропних речовин та прекурсорів, з метою розширення їх асортименту та доступності.

11. Розвиток кадрових ресурсів для роботи стаціонарних та мобільних сервісів паліативної допомоги для пацієнтів усіх вікових категорій;

12. Створення системи до- та післядипломної освіти для медичних, соціальних, педагогічних працівників з питань паліативної допомоги та лікування хронічного болювого синдрому.

13. Здійснення наукових досліджень з питань надання паліативної допомоги.

14. Створення системи моніторингу дотримання прав паліативних пацієнтів та їх захисту.

15. Створення дієвого механізму залучення волонтерів та громадськості до надання паліативної допомоги пацієнтам та їхнім родинам.

16. Проведення інформаційних кампаній, благодійних та мистецьких акцій задля привернення уваги громадськості до потреб паліативних пацієнтів та підтримки діяльності закладів і установ паліативної допомоги.

Суб'єкти формування і реалізації Стратегії

У формуванні заходів та реалізації Стратегії у межах своїх повноважень беруть участь МОЗ, Мінсоцполітики, Міносвіти, МВС, Держлікслужба України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування (за згодою), заклади охорони здоров'я, громадські, професійні, релігійні об'єднання, наукові установами, благодійні фонди тощо.

Моніторинг та оцінка

Напрями, за якими оцінюються результати реалізації Стратегії:

- Проведення кожні три роки оцінки потреб у паліативній допомозі для визначення досягнутого рівня задоволення потреб та необхідного перегляду заходів для якісного функціонування системи паліативної допомоги.
- Нормативно-правове врегулювання сфери надання паліативної допомоги та доступу до знеболення для пацієнтів різних вікових категорій незалежно від місця їх перебування.
- Здійснення фінансування паліативної допомоги з різних джерел фінансування.

- Відповідність існуючих сервісів (стаціонарних та мобільних) для різних вікових категорій визначеним національним потребам із урахуванням регіональної специфіки.
- Впровадження навчальних програм до- та післядипломної освіти для медичних та соціальних, педагогічних працівників, психологів, волонтерів, духівників.
- Забезпеченість сервісів (стаціонарних та мобільних) достатньою кількістю медичного персоналу з відповідним розрахунком навантаження, а також соціальними працівниками, педагогами, психологами, духівниками.

За кількісними показниками:

- кількість затверджених відповідних нормативно-правових актів, що регулюють сферу паліативної допомоги та відповідають стандартам ВООЗ, інших міжнародних організацій;
- кількість стаціонарних ліжок паліативної допомоги для дорослих та дітей відповідно до визначених потреб;
- кількість мобільних сервісів паліативної допомоги для дорослих та дітей відповідно до визначених потреб;
- кількість денних центрів для дорослого та дитячого населення відповідно до визначених потреб;
- підвищення доступності паліативної допомоги – облік різниці між попитом та фактично наданими послугами паліативної допомоги;
- кількість відпущених опіоїдів за госпітальним та аптечним відпуском, з них пільгових;
- кількість отриманих опіоїдів на території адміністративної одиниці (область, місто, район);
- кількість аптек в області/місті, що мають ліцензію на провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних, психотропних речовин та прекурсорів;
- визначений обсяг квот, у динаміці, по Україні відповідно до наданих даних міжнародним комітетом з контролю за наркотиками.

За якісними показниками:

- проведення моніторингу та оцінки якості надання паліативної допомоги серед пацієнтів та членів їхніх родин за допомогою стандартизованого дослідження;
- летальність на лікарняному ліжку;
- дослідження відповідності призначень щодо лікування болю затвердженим клінічним протоколам за участі незалежних експертів;
- наявність/укомплектованість у центрах (від-

діленнях) посад психологів, соціальних працівників. Залучення священнослужителів.

Етапи та очікувані результати

Етапи реалізації Стратегії визначаються планом заходів з її реалізації, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Реалізація Стратегії сприятиме впровадженню єдиної державної політики з розвитку паліативної допомоги, що забезпечить:

- створення доступної та ефективної системи надання паліативної допомоги на основі застосування кращих світових практик, міжнародних стандартів та підходів, наукових розробок вітчизняних та зарубіжних фахівців, з метою забезпечення відповідної якості життя паліативних пацієнтів та членів їхніх родин;
- створення оптимальної мережі установ та сервісів, що надають паліативну допомогу, різної форми власності і підпорядкування та організаційних форм;
- допомогу та підтримку сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- координацію надання паліативної допомоги закладами та установами охорони здоров'я, соціального захисту різного рівня та різних відомств, а також недержавної форми власності;
- створення системи взаємодії установ та закладів охорони здоров'я та соціального захисту населення;
- створення комплексної системи до- та післядипломної підготовки фахівців, які залучені до надання паліативної допомоги;
- створення системи мотивації і заохочення для залучення кадрів, які надають паліативну допомогу;
- забезпечення широкої участі благодійних, громадських, релігійних та інших неурядових організацій та об'єднань громадян у питаннях забезпечення та розвитку паліативної допомоги;
- створення цільових фінансових програм на різних рівнях фінансування паліативної допомоги та підвищення ефективності, раціонального та цільового використання бюджетних коштів;
- створення механізмів залучення позабюджетних коштів до системи паліативної допомоги.

У результаті реалізації Стратегії будуть створені оптимальні умови для правового, економічного та організаційного забезпечення надання паліативної допомоги, що сприятиме доступності паліативних пацієнтів та членів їхніх родин до якісної паліативної допомоги.

Реалізація Стратегії здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел.